

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ СВЯТКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МІСТА

Степан Андрущенко

THE HISTORY OF RESEARCH ON UKRAINIAN URBAN FESTIVE TRADITIONS

Stepan Andrushchenko

Relevance. *Urban festivity in Ukraine remains insufficiently addressed compared to studies of rural traditional culture, yet it has considerable significance and participates in shaping urban identity and the contemporary cultural space. A high level of urbanisation, the context of war in present-day Ukraine, and the intensification of many social processes make the study of celebrations a topical and necessary issue for ethnological scholarship and related disciplines.*

Aim. *The aim of the article is to analyse existing historiographical reviews and a wide range of publications by ethnologists, historians, and cultural scholars that concern urban festive culture; to determine how thoroughly the problem has been studied; to show how thematic emphases and theoretical frameworks have changed; and to outline priorities for further research.*

Methods. *The study employs bibliographic search, source criticism, systematisation of historiographical materials, thematic and chronological classification of scholarly contributions in ethnology, history, and cultural studies, and content analysis of printed and digital textual sources.*

Results. *The article examines the state of research on the traditions of celebration within the cultural space of the Ukrainian city. A number of historiographical reviews have been published previously; however, they do not cover the entire range of issues or focus on the general development of urban studies without addressing festivity as such. The paper presents an analysis of the methodological basis of research on celebrations and of the work of a wide circle of scholars who studied the festive culture of Ukrainian cities. A thematic scheme is proposed that defines the sequence of discussion and allows for a comprehensive view of urban festivity and its study. Theoretical approaches and methodological frameworks developed by Ukrainian researchers and by Western academic communities are considered. Priority directions for possible future research are substantiated.*

Conclusions. *Urban festivity should be studied as a multi-level system of practices in which public celebrations, festivals, fairs, family rituals, and politics of memory and commemoration intersect. For the Ukrainian city, it is important to employ interdisciplinary sets of methods while developing and substantiating a clear scholarly approach. In further research, a key priority should remain the filling of chronological and thematic «white spots», the study of transformations, the interaction between contemporary globalised and traditional culture, and the contexts of war and recent social changes in the marking of holidays.*

Keywords: *urban festivity; cultural practices; historiography; urban ethnology; traditional culture; urban identity.*

Міський простір є складною і багаторівневою системою. Вона визначає динамічний розвиток культурних процесів загалом і традицій відзначення свят зокрема. Святкування впродовж минулих століть і сьогодні залишаються важливою складовою життєдіяльності будь якої спільноти. Свято на певний час руйнує межу профанності буднів і занурює людину в сакральний, наповнений особливим змістом час, який дозволяє відпочити, розважитись, проявити власну ідентичність, громадянську позицію, задовольнити духовні потреби або – усе це одночасно. Під час відзначення свята спільнота демонструє ключові для себе переконання та цінності. Формується зріз уявлень, символів, знакових систем, що відображають світогляд.

Кількість міського населення України, станом на 2020 рік, Державна служба статистики оцінювала в майже 70% (Державна служба статистики України 2020). Натомість, переважна більшість досліджень святковості українських етнологів, істориків, культурологів, навпаки, припадає на сільське населення. Процес є зрозумілим, адже сільське середовище (більш консервативне і архаїчне) менше постраждало від радянської культурної політики, менше зазнало впливу глобалізації останнім часом, зберегло більше етнічних рис.

Тож проблемою є не увага до вивчення сільської культури, а надто мале залучення до міських студій. Міста наразі стали визначальним середовищем для творення і розвитку української культури. Практики, що формуються і набувають популярності в містах, поступово переносяться і в сільську місцевість, стають орієнтиром. Зворотній рух практично не відбувається. Також місто, безумовно, стає простором формування ідентичності українців, які в умовах зовнішньої екзистенційної загрози шукають опори в національних рисах культури, одягу, історії і, врешті, побуту. За останні навіть 50 років міське середовище України зазнало численних трансформацій. Воно пройшло шлях від поширеності думки про «сільський» статус мови і культури, нетолерування будь чого українського, до масових спроб реконструювати етнічні риси в культурі і суттєвого перегляду святкового календаря.

Дослідження нових тем, соціальних груп, які отримували менше уваги в наукових студіях, є важливою тенденцією розвитку етнології в XXI столітті. Міська святковість для української історіографії саме така тема. Для неї в першу чергу необхідне: з'ясування стану розробленості, попередніх дослідницьких і методологічних напрацювань, висновків щодо найбільш актуальних напрямів для подальших розглядів – що і є метою цієї статті. Матеріал стосується лише міської тематики святкової культури та структурований за тематичним та хронологічним принципом: від згадок наявних історіографічних оглядів етнології та історії міста, методологічних розробок і до вивчення святкової культури різних історичних періодів.

Історіографічні огляди, що містять праці, дотичні до теми міської культури святкування, публікували Тіна Полек (Момот) (2014, 2017) та Мирослав Борисенко (2011а). Автори подають загальний стан досліджень етнології міста в Україні. Починають від програм збирання статистичної та етнографічної інформації про українські міста кінця XVIII ст. і завершують сучасними (на час виходу матеріалів) роботами. Ці праці дають базове уявлення про розвиток етнології міста в українській науці і наочно демонструють необхідність кратно збільшити увагу до дослідження міської тематики.

Вужчі тематично огляди створені Степаном Макарчуком «Етнографічні дослідження побуту робітників України в 50-х–60-х рр. XX ст.» (Макарчук 2012) та Катериною Онуфрійчук (Бех) «Історіографія вивчення міської весільної обрядовості в Україні (50–80-ті роки XX ст)» (Онуфрійчук 2015). Тут вже детально йдеться про вивчення побуту радянського періоду (включно з дозвіллям, державними і громадськими святкуваннями, родинною обрядовістю). Катерина Бех – одна з небагатьох дослідників, що комплексно займаються вивченням святкової культури міста, а саме весіллям і традиціями його святкування. В її монографії міститься найбільш ґрунтовний історіографічний огляд досліджень родинної обрядовості українського міста (Бех 2023).

Ця стаття має доповнити перелік наявних розвідок, поглибити увагу саме до теми міського святкування, зосередитися на тих аспектах, які ще не були охопленими.

Особливо важливим для висвітлення теми, аналізу наявних публікацій та прогнозування перспективних напрямків досліджень – є розуміння методології та теоретичних підходів. Почнемо з напрацювань українських науковців в галузях історії, урбаністики та етнології міста, що повністю чи частково охоплюють тему святкування і складають теоретичну базу для наукового пошуку.

Методологічними розробками займалися Галина Стоянова (Стойнова 2011) та Марина Гримич, під редакцією якої вийшла збірка «Антропология простору» на матеріалах міста Києва. Книга містить методологічні настанови і історіографічні огляди досліджень етнології міста (Антропология простору... 2017). Авторка багато уваги приділяє висвітленню методів та підходів в сучасній етнології в цілому (Гримич 2006). За її доробком можна скласти досить комплексне уявлення та отримати базову навігацію щоб почати етнологічне дослідження.

У 2002 році вийшла стаття Марії Дмитрієнко та Я. Солонської «Геортологія в системі спеціальних історичних дисциплін: теорія, джерела та методи досліджень», в якій автори пропонують виділити окрему спеціальну історичну дисципліну «геортологію», що займалася би дослідженням свята та обрядовості, з ним пов'язаної. Така дисципліна мала би унормувати термінологію, сформулювати цілі та завдання досліджень, окреслити хронологічні рамки. Автори наголошують на необхідності міждисциплінарного підходу, хоча й акцентують, що святковість передовсім поле культурології (Дмитрієнко, Солонська 2002, с. 48).

Власне концепція і постановка проблеми правильна і необхідна, але «геортологія» як дисципліна в західноєвропейській гуманітаристиці означає дослідження свят церковного календаря (Merriam-Webster) і не має ширшого значення. Тож сенсу створювати і інституалізувати дисципліну, що мала би виключно в Україні значно ширше поле дослідження – не бачимо. Натомість як у європейській, так і в американській теорії і практиці бачимо виокремлення між-дисциплінарних полів: «festival studies», «urban anthropology», «ritual studies». Вони не є окремими дисциплінами, але задають теоретичну рамку і підтримують постійну дискусію щодо міждисциплінарного набору методів. Різниця між цими поняттями полягає у тому, з якої точки зору ми розглядатимемо свято.

«Festival studies» (або «event studies») передбачає акцент на «подієвості»: тобто свята як явища, що вимагає організованості, має перелік учасників і головних дійових осіб, має економічну базу і логіку дії, впливає на функціонування міста. Увага приділяється святу як інструменту, що може впливати на міську політику, формувати туристичну привабливість. «Festival studies» знаходяться на межі гуманітарних дисциплін, менеджменту та економіки, тож застосовуються як етнографічні методи (включеного спостереження, інтерв'ю, анкетування), так і накопичуються кількісні і статистичні дані (кількість відвідувачів, бюджети, економічні моделі впливу на місто) (Getz, Page 2020).

«Urban anthropology» досліджує в цілому міста і соціокультурний досвід та практики мешканців (Hogowitz 2026) – тобто свята, в даному випадку, розглядаються як частини міського простору і середовища. Акцент зміщується на вивчення інклюзивності, впливу свята, події чи фестивалю на простір міста, комерціалізації, аудиторії та її різноманітності (Smith et al. 2022). Урбаністична антропологія послуговується і звичними етнографічними методами і додає нові: картування, семіотика просторів, аналіз соцмереж.

Серед українських дослідників Ярослава Верменич працює з темою історичної урбаністики, усної та мікроісторії, розглядає можливе вивчення міських ювілеїв, як невід'ємної частини історії міста, що має і політичний і культурний контекст. Визначає свята в місті, як «розрив буденності», до якого особливо готуються і чекають (Верменич 2011, с. 282).

Мирослав Борисенко багато років працює в галузі етнології міста: досліджує побут в радянський період, історію формування свят. Велика частина його доробку присвячена саме методології (Борисенко 2011b). Дослідник послідовно підтримує етноекологічний підхід у вивченні міської культури. Він полягає у сприйнятті міста як системи взаємодій між людиною, спільнотою та середовищем їхнього існування. Автор оперує такими поняттями як «антропогенний ландшафт» і «предметно-просторове оточення», що існує навколо людини, впливає на її дії і «програмує» сценарії поведінки (Борисенко 2011b), що найближче до поля урбаністичної антропології.

Ще один підхід, що займає вагоме місце в західній гуманітаристиці – «ritual studies». Він передбачає критичне вивчення ритуальної дії, з'ясування мотивацій і того, як функціонує ритуал (Post 2015). Будь яке святкування в першу чергу складається із сукупності нових і повторюваних практик, в які учасники вкладають власні сенси чи наслідують загальноприйняті дії. Інструментарій «ritual studies» максимально релевантний для дослідження святковості і може бути методологічним орієнтиром для українських міських студій.

Рональд Граймс у своїй книзі «Ritual Criticism» («Критика ритуалу») дає широкий перелік методів і спосіб їх застосування для критичного розгляду тієї чи іншої практики в міському культурному просторі. Наводить перелік ознак, за якими можна відрізнити «рит» (як усталену і загальноприйнятну дію) і «ритуалізовану» практику (як дію з ритуальними ознаками, однак ще не повторювану) (Grimes 1990, с. 14). Окрім цього автор пропонує підхід, в якому дослідник не є відстороненим спостерігачем дії, а може давати їй оцінку і на основі аналізу формулювати своє бачення як покращити виконання ритуалу (Grimes 1990, с. 191). Усе це може мати практичне значення для актуальних досліджень в українському місті: дозволить ефективніше класифікувати численні практики святкувань, які активно змінювались від ХХ ст. і до сьогодні.

Нові ритуали часто виникають із появою нових свят і меморіальних практик, які в сучасній Україні пов'язані із війною, необхідністю вшановувати захисників та продовженням формування ідентичності. Ця теза приводить нас до ще одного важливого теоретичного підходу, який мало відображений в українській історіографії – «винайденої традиції» Еріка Гобсбаума. Автор визначає традицію як набір практик символічного характеру, що через повторення прищеплюють певні цінності і створюють враження неперервного зв'язку з минулим (Hobsbawm 1983, с. 1–2). Якщо пояснити простіше: «винайдена традиція» – це та, яка здається давньою, однак може виявитись досить новим явищем, що має на меті або посилити національну

чи соціальну єдність, або легітимізувати владу чи інституцію. Серед українських святкувань, особливо у місті, чимало практик, які намагаються повторювати давні традиції, однак є наслідуванням чи спробами реконструкції таких. Питання саме в неперервності практики. Традиції свят, що «відроджуються» у неприбутанному їм середовищі, за Гобсбаумом, є «винайденими» і несуть певну сконструйовану функцію.

Якщо підсумувати перелічені міждисциплінарні поля і теоретичні підходи, можемо помітити, що основою методології в усіх випадках залишається польова етнографія, тобто збір емпіричних даних з допомогою методів включеного спостереження, особистого інтерв'ю, анкетування, автоетнографії. До цього переліку, залежно від підходу, додаються аналітичні методи, кейс-стаді, економічні моделі, збір статистичних даних, картографування локацій, семіотичний аналіз, робота з великими масивами даних.

Не менш важливим є і розширення переліку джерел, що можуть бути застосовані до вивчення святкувань, особливо коли йдеться про період незалежності. Звісно можемо задіювати звичні письмові джерела (опубліковані та архівні): статті у пресі, щоденники, мемуари, офіційні документи, документація організаторів подій, бюджети, друковані матеріали, звіти соціологічних досліджень, статистика, програми розвитку культури міст і держави. Етнографічні матеріали – розшифровки інтерв'ю, анкети, зафіксовані письмово результати включеного спостереження чи будь якого іншого особистого досвіду дослідника; усні спогади та свідчення. Також не забуваємо про аудіовізуальні джерела і нові масиви інформації у вигляді репортажів онлайн ЗМІ чи публікацій в соціальних мережах, що містять величезну кількість інформації, однак потребують якісного критичного підходу і напрацювання науково точного цитування.

Тож, українські дослідники пропонували, обговорювали і розробляли методологію та теоретичні підходи, що можуть бути застосовані до вивчення міської святковості, однак для ширшого розуміння можливих напрямків та прикладного інструментарію – варто звертатися і до напрацювань західноєвропейської та американської гуманітаристики. Велика кількість вже опрацьованих підходів може бути застосована і введена в науковий обіг. Разом з тим, використання комплексу методів та максимальне наповнення джерелами, як і в будь якій темі, сприятиме появі нових якісних досліджень.

Далі проаналізуємо дослідження, що безпосередньо розкривають тему святковості українського міста. Більшість історіографічних статей про розвиток етнології міста найпершою роботою згадують програму Федора Туманського 1779 р. – по суті питальник, який мав слугувати орієнтиром для збору інформації про українські міста і села кінця XVIII ст. (Горленко 1980). Акцент у програмі – статистичні дані, топографія, господарство, управління, зовнішній вигляд жителів. Святковість і побут містян не охоплені. Є питання про ярмарки, але в економічному і господарському контексті. Є питання, що стосуються родинної обрядовості (весілля), однак йдеться про збір інформації не щодо міста, а в цілому повітів і сотень (Горленко 1980, с. 80).

У XIX ст. велика кількість дослідників активно збирає етнографічні матеріали. Ця діяльність поступово набуває рис наукової роботи, покращується методологія, з'являються збірники фольклорних текстів, описи обрядів і святкувань. Але усі дослідження спрямовані на вивчення села і його обрядовості. Увага до міських студій виникає вже у XX ст.

Першою науковою роботою, повністю присвяченою саме антропологічному виміру міського життя, є програма «В справі дослідження міської людности» Ніни Заглади (1925). Дослідниця прямо вказує на відсутність уваги етнологів до міського населення і необхідність визначити об'єктом вивчення місто в цілому і його мешканців (Заглада 1925, с. 51–52). Тема святкування тут також майже не охоплена, окрім акценту на необхідності вивчати увесь побут кожної соціальної групи. До побуту в тогочасному розумінні відноситься і обрядовість, і повсякденні практики. Окремою соціальною групою згадані співці та музиканти, що, безумовно, були незамінними учасниками міського свята (Заглада 1925, с. 53). Активний розвиток української етнології упродовж 20-х років XX ст., що сприяв організованості, інституалізації науки, просуванню сучасних методологічних напрацювань, був зупинений у 30-х роках репресіями і фізичним знищенням багатьох дослідників.

Повернення до міської тематики відбувається вже у повоєнний період. Серед авторів, що так чи інакше вивчали тему святковості українського міста – Фіголь (1959), Зінич (1963), Гошко (1967), Орлов (1970), Науменко (1973) та інші. Ми свідомо не будемо описувати доробок кожного автора, адже відповідні розвідки можна прочитати в Мирослава Борисенка (2011а) і Тіни Полек (2017), але проаналізуємо загальні підходи у працях радянського часу і визначимо їхнє значення для вивчення святковості українського міста.

Радянська влада використовувала святкову культуру як ідеологічний інструмент на державному рівні. Запровадження нових ідеологізованих свят сильно змінило і трансформувало культурну сферу. Відзначення багатьох традиційних свят (в першу чергу релігійних, які були основою календаря) – заборонялось. Насаджувалися нові форми і практики, штучно замінялася обрядовість. У таких умовах об'єктивне і неупереджене вивчення святковості було неможливим і кожна праця містила значну кількість ідеологічних штампів. Роботи того часу переважно етнографічні (тобто описові), а аналітична частина залишається в межах дозволених державою формулювань.

Місто починає досліджуватись із 50-х років, однак через призму виключно робітничого класу. Інші соціальні групи ігнорувалися і не потрапляли у фокус вивчення. Тема святковості відноситься до поняття «побуту», що не мав конкретного трактування і містив теми житла, одягу, харчування, обрядовості, дозвілля. Часто дослідники вже від початку роботи мали демонструвати певну тенденцію і будувати свої висновки таким чином, щоб продемонструвати «зростання добробуту» робітників тощо.

Автори описували «громадський побут» (до якого зараховувалися усі публічні святкування), і «родинний» (в першу чергу весілля), який описувався детальніше і з меншим ідеологічним впливом. Володимир Зінич, до прикладу, подає класифікацію святкування весіль, чітко розмежовуючи старе етнографічне, комсомольське весілля та вечірку (Зінич 1963). Вивчення «громадських» святкувань стосувалось переважно нової радянської обрядовості: дня жовтневої революції, дня червоної армії, першого травня та інших комуністичних дат, а також нового року. Серед ключових практик – демонстрації, з'їзди, концерти, робітничі змагання і масові гуляння на природі. Релігійні свята практично не згадуються, або із прямим засудженням.

У 1982 році вийшов збірник наукових статей під назвою «Свята та обряди трудящих Києва» (Свята та обряди... 1982), який узагальнює систему святкувань і їх вивчення на той час. Окрім описів свят радянського календаря і методик роботи з їх вивчення, праця містить широкий зріз інформації про святковість Києва від давньоруського часу до другої половини ХХ ст. Тут і розвідка Олександра Курочкіна про святкову культуру Києва від становлення Русі до початку ХХ ст.; стаття Василя Балушка «Побут та звичаї ремісничих цехів старого Києва» (ХV–ХІХ ст.); стаття Валентини Борисенко про родинну обрядовість (Свята та обряди... 1982).

Серед основних методів, характерних для досліджень радянського періоду – польові етнографічні дослідження (інтерв'ю, анкетування, спостереження), використання статистики, хронометраж часу (фіксація респондентом робочого і вільного часу), використання як джерел політизованої преси та літератури. У 60-х етнографія починає тісніше взаємодіяти з соціологією, запозичує методи, принципи роботи з вибірками, задіює більш масові статистичні джерела, хоча в той час точилися дискусії щодо доречності цього підходу.

Загалом, якщо підсумувати всі періоди до відновлення Україною незалежності у 1991 р., увага до вивчення міської святковості не була постійною. Лише у 20-х роках ХХ ст. питання антропологічного вивчення міста було підняте у фаховій літературі. Реальні дослідження з'явилися у повоєнний період, але з увагою, перш за все, до радянського календаря, розвитку і впровадження нових свят і зі значними ідеологічними та методологічними обмеженнями.

Наприкінці ХХ ст. міські студії отримують значно більше можливостей для розвитку. Етнологія все ще зберігає фокус на дослідженні святковості сільської місцевості, однак з'являється все більше досліджень свята у місті: з різними теоретичними підходами і про різні аспекти. Розглянемо науковий доробок останніх 35 років за тематичним принципом, зосереджуючись, перш за все на підходах і методах, що стоять за роботами.

Незмінною і найбільш об'ємною темою за кількістю матеріалів залишається вивчення радянського часу. Серед авторів – Олександр Курочкін (2020), Мирослав Борисенко (2015), Катерина Бех (2023), Олена Брайченко (2014), Артур Михайлик (2022), Богдан Паска (2022), Нані Гогохія (2010, 2022) та інші. Невелика кількість досліджень присвячені святковості раніших епох, зокрема Василь Балушок продовжує вивчення (на основі збережених архівних документів) обрядовості цехів Києва ХV–ХІХ ст. (Балушок 1993). Лідія Лазурко прослідковує зв'язок між громадськими святкуваннями в містах і селах Галичини кінця ХІХ ст., відзначенням пам'ятних дат і ювілеїв та формуванням національної свідомості, етнічної згуртованості українців (Лазурко 2014). Анастасія Боженко на матеріалах модерного Києва розкриває формування середовища міста як символу свята, що сприяє зародженню поняття дозвілля на зламі ХІХ і ХХ ст. (Боженко 2016).

Спільність полягає у використанні переважно історичного підходу, розгляду свят в контексті політики державної влади та практик міських жителів. Дослідники працюють на двох рівнях –

святковості як інструменту державної політики відповідного часу (Аль-Ані, Кузіна 2012; Курочкін 2020; Михайлик 2022) і повсякденних практик городян (Борисенко 2021; Бех 2023; Гогохія 2022), їхнього сприйняття і, в окремих випадках, ролі інструменту боротьби із владним режимом (Паска 2022).

Богдан Паска у своїй статті розглядає практику колядування української інтелігенції в українських містах у 1960-х – 70-х рр. як частину національної боротьби (Паска 2022). Важливим у цій роботі є розгляд не просто святковості на політичному тлі, а аналіз практики з полісемантичною функцією, яка стає інструментом для вираження громадянської позиції в складних історичних обставинах.

В цьому контексті варто звернути увагу на дослідження та висвітлення календарної обрядовості, передовсім свят з давньою історією і етнічним походженням. Найбільші з них Різдво, Новий рік, Масляна (Колодій), Великдень, Купала, Покрова, Андрія, Миколая. Усі перелічені мають свої сформовані традиції відзначення, про які ми знаємо через ґрунтовне вивчення сільської культури. Що ж до міста, то в окремих випадках були присутні свої відмінні риси святкування, а в більшості – практики трансформуються, переносяться в міський простір, набувають вигляду масових святкувань, фестивалів, ярмарків, святкових концертів, «ревайвалів» (від англійської назви «revival», що позначає відтворення події з набором вивчених практик, однак в інших умовах часу і простору).

Саме трансформація, особистий досвід учасників, мотивації, роль таких святкувань для суспільства і держави становить основний науковий інтерес в сучасній етнології міста. У 2021 році у Харкові відбулась науково-практична конференція «Традиційна культура в умовах глобалізації: свята і святкування» (Традиційна культура... 2021), що продемонструвала увагу до теми святковості та імплементації народних традицій в умовах сучасності. Загалом досліджень календарних свят зовсім небагато, вони фрагментарно охоплюють цю підтему і географічно, і хронологічно. Найбільша увага – зимовим святам, адже їх найбільше і вони мають тривалу практику відзначення, але все одно в цьому напрямку залишається багато роботи.

Мирослав Борисенко аналізує новорічні святкування в місті до середини ХХ ст. (Борисенко 2015) і літні свята радянського періоду середини ХХ ст. (Борисенко 2021). Андрій Сендецький вивчає функціонування різдвяного вертепу в історичному вимірі і в сучасному урбаністичному середовищі (Sendetskyu 2023). Ярослав Осипенко працює з темою маланкових карнавалів в західних регіонах України через опис самих дійств і того, як ця практика впливає на імідж регіону та розвиток місцевої культурної сфери (Осипенко 2022).

Найбільш комплексною в цьому напрямку є стаття Адріани Гелбіґ, професора Піттсбурзького університету, яка розглядає святкування Купала в Україні як «ревайвал» в сучасних умовах із давньою історією (Helbig 2014). Авторка вивчає одне зі свят, з'ясовує його історичне підґрунтя, трансформації в радянський період, аналізує два кейси в незалежній Україні (київський масштабний купальський фестиваль і святкову подію в селі на Харківщині), порівнює, розбирає символіку та роль жінки у купальській обрядовості. Ця робота знаходиться на межі історії, етнології та гендерних студій і є гарним прикладом комплексного дослідження трансформації та розвитку святкових практик. У ній застосовані включене спостереження, інтерв'ю, кейс-стаді (аналізуються і порівнюються дві конкретні події), спеціальні історичні методи, контент-аналіз преси та цифрових медіа, семіотичний і аксіологічний аналіз (інтерпретація значення символів та цінностей, що учасники і організатори закладають у свякування).

Окрім практик, звісно, свята можуть досліджуватись через призму фольклорних текстів (їхніх форм, трансформацій), що супроводжують обрядовість. Наталія Лисюк у монографії «Постфольклор в Україні» значною мірою пов'язує розвиток фольклору в сучасному місті із актуальними святковими практиками, аналізує обрядовість і супровідні тексти (Андріївські вечорниці в студентському середовищі; дитячі колядування і щедрювання) (Лисюк 2012). Також важливою темою є поширення фольклору в нових середовищах, нові способи трансмісії (передачі від людини до людини). Ярина Закальська аналізує українські колядки інтернет сегменту у 2022–2023 роках, їхні трансформації, актуальні сенси, способи поширення (Закальська, Івановська 2024).

Важливою частиною календаря є не лише давні етнічні свята. а й нові, що творяться в складних історичних обставинах, стають опорою для формування національної ідентичності, підтримують пам'ять про ключові для українців події та про людей, які зі зброєю в руках відстоюють незалежність. Перш за все, мова про День незалежності, що відзначається із 1991 року, День захисників та захисниць та інші дні пам'яті. В умовах війни ці дати часто виконують одночасно і функцію свята (що зазвичай асоціюється з веселощами, дозвіллям, святковими

подіями: фестивалями, ярмарками, концертами) і днів вшанування полеглих українців у нинішній та попередніх війнах.

У цьому контексті виникає велике поле для етнологічного вивчення межі між святкуванням і політикою пам'яті (Кузьменко, Сорока 2025), виникнення практик і формування традиції відзначення нових державних свят, визначення їх системи цінностей (Білик 2024), переозначення радянського минулого в державних святах (Kuzmenko 2022). Календар офіційних свят також може вивчатися з позиції конструювання відчуття належності до нації (Wanner 1999), що переформується із підходом «винайденої традиції».

Сучасні форми святкування календарних свят у місті виражаються у масштабних подіях: фестивалях, концертах, ярмарках, які самі по собі можуть ставати об'єктами дослідження (Ясюк 2023; Виткалов 2016). Більше того, події, які «не прив'язані» до конкретних свят, але значною мірою впливають на міське середовище і збирають велику кількість відвідувачів, самі по собі стають святом і можуть вивчатися за допомогою методів кейс-стаді. Віталіна Юрченко, до прикладу, порівнює подвійну функцію ярмарків у містах Слобожанщини, що забезпечують торгівлю і стають святковими подіями для громади із власним ритуалом і символікою (Юрченко 2018).

Окремим явищем в міській культурі України стали етнофестивалі, які у більшості випадків пов'язані із календарними святами і під час яких учасники намагаються відтворити чи наслідувати народні традиції, виступають музичні гурти та виконавці. Вони представляють або сценічну інтерпретацію фольклорної музики, або займаються її детальною реконструкцією (відтворюють обряди, проводять майстер-класи, співають чи грають у концертному форматі). Етнофестивалі також стають об'єктами дослідження (Фурдичко 2018, Чернецька 2011), адже за роки незалежності стали дуже розповсюдженою формою проведення свята і місцем для дозвілля містян. Часто організаторами і промоутерами таких подій є музейні установи, тож ще одним напрямком є вивчення їхньої ролі і діяльності в цьому контексті (Зеленюк 2014, Главацька).

Масові святкування і події через значну комерціалізацію і необхідність залучення великих ресурсів часто опиняються на межі гуманітарних та економічних студій, адже повноцінне з'ясування принципів функціонування події неможливе без аналізу кількісних показників, бюджетів, порівняння ефективності подій для міського середовища (Гаєвська 2019; Воробей, Косендяк 2018).

На відміну від календарних святкувань, що в міських умовах стають все більш масовими і залучають величезну кількість людей одночасно, – родинні свята залишаються значно камернішими. Основою родинної обрядовості, звісно, є весілля. У цьому напрямку маємо комплексне дослідження Катерини Бех, яка за допомогою історичних та етнологічних методів аналізує трансформації міського весілля українців від середини ХХ ст. до початку ХХІ ст. (Бех 2023). Авторка послуговується архівними джерелами для радянського періоду, а також збирає велику кількість польових матеріалів та власних спостережень щодо способу святкувати весілля вже в сучасному місті.

Ще однією важливою підтемою є зв'язок свята і формування міської ідентичності (Мусієздов 2016, с. 159). Часто цей процес пов'язаний із відзначенням днів міста, що в кожному окремому випадку створює власний набір практик і свою сталу традицію. Євген Рачков дослідив ритуальні та символічні практики мешканців південно-східних українських міст (Rachkov 2021). Автор зосереджується на взаємному впливі символічного простору і культурних практик святкування дня міста, державних і народних календарних свят.

Нові формати святкування, вплив глобалізації (Курочкін 2022), наповнення етнічними рисами і практиками, «ревайвали», комерціалізація – усе це тенденції, які визначають розвиток і динамічні зміни в традиції відзначення свят в українському урбаністичному просторі. Дослідження цих тенденцій дозволяє визначити – як саме свято впливає на місто, на суспільство, яка мотивація учасників, де воно стає інструментом державного впливу, а де опорою формування міської чи національної ідентичності. Такі знання мають цілком прикладне значення для розуміння суспільних процесів і формування стратегій розвитку культури на всіх рівнях: від окремих установ до міжнародної промоції України.

У підсумку варто сказати, що в українській етнології історично сформувалася підвищена увага до вивчення села і його святковості зокрема. В останні десятиліття ситуація змінюється і міські студії стають вагомим складовим елементом гуманітаристики. На тлі високого рівня урбанізації населення України та постійних трансформацій міського середовища після 1991 року святкова культура виявляється одним із перспективних і не заповнених напрямів етнології та історії міста.

Методологічні напрацювання українських дослідників у поєднанні із актуальними теоретичними підходами сучасної гуманітаристики («festival studies», «urban anthropology», «ritual studies», «винайдена традиція») можуть дати інструментарій для будь якого дослідження у

сфері міської святковості. Найбільш продуктивним вибором буде міждисциплінарний підхід, що має об'єднати польову етнографію, кейс-стаді окремих подій, історичний та джерелознавчий аналіз, контент-аналіз преси, цифрових медіа та соцмереж, кількісні методи (статистика, бюджети, економічні моделі), семіотичний та аксіологічний аналіз практик святкування. Найважливішим орієнтиром побудови дослідження, на думку автора, є стаття Адріани Гелбіґ (Helbig 2014), що поєднує вищеперелічені підходи для розгляду однієї практики відзначення Купала в міському середовищі.

Проаналізований матеріал дозволяє структурувати міську святковість як багаторівневу тематичну систему, яка не є простим набором свят. Класифікація на календарні і родинні, а далі на державні, професійні, народні чи етнічні, релігійні, міські, потребує унормування і розробку загальноприйнятої системи. Кожне свято має численні рівні і аспекти, що можуть вивчатись як в контексті одного свята, так і окремих міста, регіону, країни чи часового відрізка. Йдеться про формати подій (фестивалі, концерти, ярмарки); вивчення фольклорних матеріалів, пов'язаних з практиками; символічні системи; ціннісні орієнтири та фактор впливу на формування ідентичності – міської чи національної; педагогічна функція; кількість етнічних рис і історія формування тих чи інших практик.

Не зважаючи на згадки багатьох авторів і їхнього доробку, дуже об'ємну тему із багатьма аспектами вдалось вмістити в одній статті, що свідчить про велике поле для майбутніх досліджень. Серед пріоритетних напрямків, які можна запропонувати для подальшої роботи, такі:

- святковість модерного міста і розвиток свят на початку ХХ ст в різних регіонах України (цей напрямок великою мірою залежить від наявної джерельної бази);
- антропологічний вимір радянської святковості в різні роки: не лише державна політика із впровадження свят, а й реальне їх значення в повсякденних практиках; святкові обряди з особливим змістом, як у випадку з колядуванням київської та львівської інтелігенції у 60-х–70-х роках;
- трансформації початку періоду незалежності, перехід від радянського до нового календаря, світоглядні зміни в різних регіонах із цим пов'язані, а також роль церкви і громадських ініціатив у поверненні релігійних і народних свят в активне суспільне побутування;
- міські свята і політики пам'яті в період після 2014 року у зв'язку із війною, благодійними волонтерськими рухами та зміною ціннісних орієнтирів;
- аналіз окремих святкових практик із застосуванням міждисциплінарних методів і теоретичних підходів, для максимально повного опису і з'ясування суспільного значення;
- вивчення традиційних для народної культури практик, що наслідуються і набувають нових форм і значень у непритаманному для них урбаністичному середовищі;
- цифровий вимір міської святковості – трансляції богослужінь і святкових подій та фестивалів, онлайн-концерти, привітання в соцмережах, флешмоби, святкові збори донатів, віртуальне вшанування пам'яті тощо.

Список джерел та літератури

- АЛЬ-АННІ, А., КУЗІНА, Н., 2012, Державна політика по впровадженню радянської обрядовості в Українській РСР. Етнічна історія народів Європи, 38, 40–44.
- Антропология простору: збірник наукових праць та матеріалів у 4 томах. За наук. ред. М. Гримич. Київ: Дуліби, 2017.
- БАЛУШОК, В., 1993, Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників. Київ: Наукова думка.
- БЕХ, К., 2023, Міська весільна обрядовість українців: трансформації та тенденції сучасного розвитку (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). Київ: Наукова думка.
- БІЛИК, Я., 2024, Державні свята в Україні як індикатор формування національних цінностей. Актуальні питання гуманітарних наук, 82(1), 10–15. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-1-2>
- БОЖЕНКО, А., 2016, Модерне місто як символ свята: простір дозвілля киян (ок) у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Живучи в модерному місті: Київ кінця ХІХ – середини ХХ ст. Київ: Дух і літера, 116–127.
- БОРИСЕНКО, М., 2011а, Етнологія міста як перспективний напрямок українознавства. Українознавство, 3, 102–107.
- БОРИСЕНКО, М., 2011б, Методи етнекології при вивченні етнографії міста. Етнічна історія народів Європи, 36, 5–9.

- БОРИСЕНКО, М., 2015, Формування традиції святкування Нового року в Україні (кінець XIX–середина XX століття). Матеріали до української етнології, 14, 14–24.
- БОРИСЕНКО, М., 2021, Свята літнього циклу в повсякденному житті городян України в 1950–1970-х роках. Традиційна культура в умовах глобалізації: свята і святкування. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (25–26 червня 2021 року). Харків: Друкарня Мадрид, 40–45.
- БРАЙЧЕНКО, О., 2014, Побутування українських традиційних свят родинного циклу в умовах наступу радянської ідеології 70–80-х років XX століття. Народна творчість та етнологія, 4, 115–127.
- ВЕРМЕНИЧ, Я. В., 2011, Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення: монографія. Київ: Інститут історії України НАН України.
- ВИТКАЛОВ, С., 2016, Фестивальний рух як культурний феномен сучасності: аналіз регіонального вектора. Культура України. Серія: Культурологія, 52, 182–190.
- ВОРОБЕЙ, В., КОСЕНДЯК, Н., 2018, Сталість святкових ярмарків. Дослідження організаційних та фінансових моделей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Study_on_Organisational_and_Financial_Models_of_the_Local_Christmas_Markets_PPV_2018_UA.pdf
- ГАСВСЬКА, Т., 2019, Сучасні свята – механізми та умови укорінення – «нових-старих» свят: комерціалізація свята. Культурологічна думка, Т. 15. № 1, 97–104. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-15-2019-1.97-104>
- ГЛАВАЦЬКА, Н., б.р., Етнофестивалі на території українських скансенів: культурно-просвітницький аспект. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.pyrohiv.com/upload/product/1719964800/file_6684fad810a1d.pdf
- ГОГОХІЯ, Н., 2010, Культура масових свят та українське суспільство 1930-х рр. Краєзнавство, 3, 183–189.
- ГОГОХІЯ, Н., 2022, Українські радянські діти і святкова культура тоталітаризму у 1929–1939 рр. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки, 4 (352), 60–73.
- ГОРЛЕНКО, В., 1980, З історії формування наукової методики народознавства (анкета Ф. О. Туманського). Народна творчість та етнографія, 4, 76–83.
- ГОШКО, Ю., 1967, Громадський побут робітників Західної України (1920–1939 рр.): монографія. Київ: Наукова думка.
- ГРИМИЧ, М., 2006, Метод, методика та методологія в сучасній етнологічній науці, Етнічна історія народів Європи, 21, 5–9.
- ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ, 2020, Statistical Yearbook of Ukraine for 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019_e.pdf
- ДМИТРИЄНКО, М., СОЛОНСЬКА, Я., 2002, Геортологія в системі спеціальних історичних дисциплін: теорія, джерела, методи досліджень. Український історичний журнал, 3, 34–61.
- ЗАГЛАДА, Н., 1925, В справі дослідження міської людности. Записки етнографічного товариства, 1, 51–53.
- ЗАКАЛЬСЬКА, Я., ІВАНОВСЬКА, О., 2024, Українські колядки інтернет-сегменту 2022–2023 років: трансмісія традиційних смислів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика, 1(35), 11–17. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.02>
- ЗЕЛЕНЮК, Г. А., 2014, Сучасні тенденції у культурному дозвіллі етнографічних парків Києва. Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство», 30, 38–43. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.30.2014.159819>
- ЗІНИЧ, В., 1963, Соціалістичні перетворення, паростки нового комуністичного в культурі та побуті робітників Радянської України: монографія. Київ: Видавництво АН УРСР.
- КУЗЬМЕНКО, Т., СОРОКА, В., 2025, Українська подієва культура Львівщини в умовах повномасштабного вторгнення: виклики та загрози. Питання культурології, 45, 109–124. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325039>
- КУРОЧКІН, О., 2011, Шляхи подолання тоталітарних стереотипів у святковій культурі незалежної України. Народна творчість та етнологія, 1, 74–80.
- КУРОЧКІН, О., 2020, Радянські свята і обряди як нежиттєздатний соціокультурний експеримент, Culture and Arts in the Modern World, 21, 116–130.
- КУРОЧКІН, О., 2022, Глобалізаційні тренди у святковій культурі модерної України. У: Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство: тези доповідей (IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 23–24 березня 2022 р.). Київ: Вид. центр КНУКіМ, Ч. 1, 71–73.

- ЛАЗУРКО, Л., 2014, Масові святкування у Галичині кінця XIX ст. та українська національна ідентичність. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Культурологія, 14(1), 209–220.
- ЛИСЮК, Н. А., 2012, Постфольклор в Україні. Київ: Агентство «Україна».
- МАКАРЧУК, С., 2012, Етнографічні дослідження побуту робітників України в 50-х – 60-х рр. XX ст. Вісник Львівського університету. Серія історична, 47, 22–34.
- МИХАЙЛИК, А., 2022, Комуністичні обряди та свята як засіб формування «нової людини» в радянській Україні 1920–1930-х рр. Південний архів (історичні науки), 38, 76–83.
- МОМОТ, Т., 2014, Етнологія міста в Україні: становлення та історія Етнічна історія народів Європи, 42, 19–24.
- МУСИЄЗДОВ, О. О., 2016, Міська ідентичність у (пост)сучасному суспільстві: український досвід: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.
- НАУМЕНКО, Г., ОРЛОВ, А., 1973, Дозвілля молоді. Київ: Молодь.
- ОНУФРІЙЧУК, К., 2015, Історіографія вивчення міської весільної обрядовості в Україні (50–80-ті роки XX століття). Народна творчість та етнологія, 2, 93–103.
- ОРЛОВ, А., 1970, Сучасний побут робітничої молоді (соціолого-етнографічне дослідження): монографія. Київ: Наукова думка.
- ОСИПЕНКО, О., 2022, Специфіка збереження традицій буковинського карнавалу на матеріалі фестивалю «Маланка-фест», Knowledge, Education, Law, Management, 8(52), 57–61. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.8.10>.
- ПАСКА, Б., 2022, Новорічні колядування як складова боротьби українських дисидентів за розвиток національної культури (1960-ті – 70-ті рр.). Актуальні питання гуманітарних наук, 54(2), 10–16. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-2>.
- ПОЛЕК, Т., 2017, Із села в місто: на шляху до урбаністичної антропології в Україні, Антропологія простору: збірник наукових праць у 4 т., т. 1. Київ: Дуліби, 58–75.
- Свята та обряди трудящих Києва. За ред. Б. В. Попова, 1982. Київ: Наукова думка.
- СТОЯНОВА, Г., 2011, Проблеми методології етнографічного вивчення міської культури: постановка питання. Чорноморський літопис, 3, 119–122.
- Традиційна культура в умовах глобалізації: свята і святкування, 2021, Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (25–26 червня 2021 року). Харків: Друкарня Мадрид.
- ФІГОЛЬ, Д., 1959, До історії побуту робітників Львова в кінці XIX – на початку XX ст. Матеріали з етнографії та мистецтвознавства, вип. IV, 13–23.
- ФУРДИЧКО, А., 2018, Етнофестивальний розквіт кінця XX – початку XXI ст. як неодмінна складова фольклорного руху України, Народознавчі зошити, 4 (142), 1000–1008. DOI: 10.15407/nz2018.04.1000. nz.lviv.ua+1
- ЧЕРНЕЦЬКА, С. Ю., 2011, Фольклорні фестивалі в системі сучасних засобів поширення етнографічної інформації та популяризації культурно-мистецької спадщини, Культура України, 35, 155–164.
- ЮРЧЕНКО, В., 2018, Сучасні вияви і трансформації традиційних форм торгівлі українців упродовж XX – на початку XXI століття (на прикладі Слобожанщини). Народна творчість та етнологія, 2, 77–87.
- ЯСЮК, Т. Л., 2023, Фестивальний рух в Україні: генеза та сучасність, Культурологічний альманах, 2, 326–331. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.44>
- BEKH, K., 2021, Historical Transformations of Ukrainian Ritual Culture in an Urban Environment (1920s – Early Twenty-First Century). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 98–106.
- GETZ, D., PAGE, S. J., 2020, *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. 4th ed. Abingdon: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429023002>
- GRIMES, R.L., 1990, *Ritual criticism: case studies in its practice, essays on its theory*. Columbia, S. C.: University of South Carolina Press. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://archive.org/details/ritualcriticismc0000grim>
- HELBIG, A., 2014, Ivana Kupala (St. John's Eve) Revivals as Metaphors of Sexual Morality, Fertility, and Contemporary Ukrainian Femininity. In: C. Bithell, ed., *The Oxford Handbook of Music Revival*. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199765034.001.0001>.
- HOBSBAWM, E., 1983, Introduction: Inventing traditions. In: E. Hobsbawm, T. Ranger, eds. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–14.

- HOROWITZ, M. M., 2026, anthropology. Encyclopaedia Britannica. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.britannica.com/science/anthropology>
- KUZMENKO, T., 2022, Transformation of Holiday Culture Under the Influence of the Revolution of Dignity, Culture and Arts in the Modern World, 23, 57–66. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1915.23.2022.260788>
- MERRIAM-WEBSTER, n.d., Heortology. Merriam-Webster.com dictionary. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/heortology>
- POST, P., 2015, Ritual Studies. Oxford Research Encyclopedia of Religion. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.21>
- RACHKOV, Y., 2021, Symbolic and Ritual Practices in the Post-Soviet Urban World: Symbolic Space and Festivity in the Cities of Eastern and Southern Ukraine, 1990s–2010s. Colloquia Humanistica, 1/39-39/39. DOI: <https://doi.org/10.11649/ch.2521>
- SENDETSKYI, A., 2023, The Ukrainian Vertep – Nativity Performance: On the Question of Incorporating the Christmas. Koliada Celebrations into the National Register of Intangible Cultural Heritage of Ukraine, Ethnologies, 45(1), 151–171. DOI: <https://doi.org/10.7202/1111899ar>.
- SMITH, A., OSBORN, G., QUINN, B., eds., 2022, Festivals and the City: The Contested Geographies of Urban Events. London: University of Westminster Press. DOI: <https://doi.org/10.16997/book64>
- WANNER, C., 1999, Crafting Identity, Marking Time: An Anthropological Perspective on Historical Commemoration and Nation-Building in Ukraine. Harvard Ukrainian Studies, 23(3/4), 105–131.

References

- AL-ANNI, A.; KUZINA, N., 2012, Derzhavna polityka po vprovadzhenniu radianskoi obriadovosti v Ukrainii RSR [State Policy on Implementing Soviet Rituality in the Ukrainian SSR]. Etnichna istoriia narodiv Yevropy, 38, 40–44. [In Ukrainian].
- Antropolohiia prostoru: zbirnyk naukovykh prats ta materialiv u 4 tomakh [Anthropology of Space: A Collection of Scholarly Works and Materials in 4 Volumes] / za nauk. red. M. Hrymch. Kyiv: Duliby, 2017. [In Ukrainian].
- BALUSHOK, V., 1993, Svit serednivichchia v obriadovosti ukrainskykh tsekhovykh remisnykiv [The Medieval World in the Rituality of Ukrainian Guild Artisans]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- BEKH, K., 2021, Historical Transformations of Ukrainian Ritual Culture in an Urban Environment (1920s – Early Twenty-First Century). Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, 1, 98–106. [In Ukrainian].
- BEKH, K., 2023, Miska vesilna obriadovist ukraintsviv: transformatsii ta tendentsii suchasnoho rozvytku (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [Urban Wedding Rituality of Ukrainians: Transformations and Trends of Contemporary Development (Second Half of the 20th – Early 21st Century)]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- BILYK, Ya., 2024, Derzhavni sviata v Ukraini yak indykator formuvannia natsionalnykh tsinnosti [Public holidays in Ukraine as an indicator of the formation of national values]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 82(1), 10–15. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-1-2> [In Ukrainian].
- BORYSENKO, M., 2011a, Etnolohiia mista yak perspektyvnyi napriamok ukrainoznavstva [Urban Ethnology as a Promising Direction of Ukrainian Studies]. Ukrainoznavstvo, 3, 102–107. [In Ukrainian].
- BORYSENKO, M., 2011b, Metody etnoekolohii pry vyvchenni etnohrafii mista [Methods of Ethnoecology in Studying Urban Ethnography]. Etnichna istoriia narodiv Yevropy, 36, 5–9. [In Ukrainian].
- BORYSENKO, M., 2015, Formuvannia tradytsii sviatkuvannia Novoho roku v Ukraini (kinets XIX–seredyna XX stolittia) [Formation of New Year Celebration Traditions in Ukraine (Late 19th – Mid-20th Century)]. Materialy do ukrainskoi etnolohii, 14, 14–24. [In Ukrainian].
- BORYSENKO, M., 2021, Sviata litnioho tsykladu v povsiakdennomu zhytti horodian Ukrainy v 1950–1970-kh rokakh [Summer-Cycle Holidays in the Everyday Life of Urban Ukrainians in the 1950s–1970s]. Tradytsiina kultura v umovakh hlobalizatsii: sviata i sviatkuvannia. Materialy nauk.-prakt. konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (25–26 chervnia 2021 roku). Kharkiv: Drukarnia Madryd, 40–45. [In Ukrainian].
- BOZHENKO, A., 2016, Moderne misto yak symvol sviata: prostir dozvillia kyian(ok) u druhii polovyni XIX – na pochatku XX st. [The Modern City as a Symbol of Festivity: Kyiv Leisure Space in the Late 19th – Early 20th Century]. U: Zhyvuchy v modernomu misti: Kyiv kintsia XIX – seredyny XX st. Kyiv: Dukh i litera, 116–127. [In Ukrainian].

- BRAICHENKO, O., 2014, Pobutuvannia ukrainskykh tradytsiinykh sviat rodynnoho tsyклу v umovakh nastupu radianskoi ideolohii 70–80-kh rokiv XX stolittia [Practice of Ukrainian Traditional Family-Cycle Holidays under the Advance of Soviet Ideology in the 1970s – 1980s]. *Narodna tvorchist ta etnolohiia*, 4, 115–127. [In Ukrainian].
- CHERNETSKA, S. Yu., 2011, Folklorni festyvali v systemi suchasnykh zasobiv poshyrennia etnografichnoi informatsii ta populiaryzatsii kulturno-mystetskoii spadshchyny [Folklore festivals in the system of modern means of disseminating ethnographic information and popularizing cultural and artistic heritage]. *Kultura Ukrainy*, 35, 155–164. [In Ukrainian].
- DMYTRIENKO, M.; SOLONSKA, Ya., 2002, Heortolohiia v systemi spetsialnykh istorychnykh dystsyplin: teoriia, dzherela, metody doslidzhen [Heortology in the System of Special Historical Disciplines: Theory, Sources, Research Methods]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 34–61. [In Ukrainian].
- FIHOL, D., 1959, Do istorii pobutu robitnykiv Lvova v kintsi XIX – na pochatku XX st. [On the History of Workers' Everyday Life in Lviv at the End of the 19th – Beginning of the 20th Century]. *Materialy z etnografii ta mystetstvoznavstva*, vyp. IV, 13–23. [In Ukrainian].
- FURDYCHKO, A., 2018, Etnofestyvalnyi rozkvit kintsia XX – pochatku XXI st. yak nevidminna skladova folklorneho rukhu Ukrainy [The Ethno-Festival Boom of the Late 20th – Early 21st Century as an Integral Component of Ukraine's Folklore Movement]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4(142), 1000–1008. DOI: 10.15407/nz2018.04.1000. [In Ukrainian].
- GETZ, D., PAGE, S.J., 2020, *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. 4th ed. Abingdon: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429023002>
- GRIMES, R.L., 1990, *Ritual criticism: case studies in its practice, essays on its theory*. Columbia, S. C.: University of South Carolina Press. [Online]. Available from: <https://archive.org/details/ritualcriticismc0000grim>
- HAIEVSKA, T., 2019, Suchasni sviata – mekhanizmy ta umovy ukorinennia – «novykh-starykh» sviat: komertsializatsiia sviata [Contemporary Holidays – Mechanisms and Conditions for the Rooting of «New-Old» Holidays: The Commercialization of the Holiday]. *Kulturolohichna dumka*, 15(1), 97–104. DOI: 10.37627/2311-9489-15-2019-1.97-104. [In Ukrainian].
- HELBIG, A., 2014, Ivana Kupala (St. John's Eve) Revivals as Metaphors of Sexual Morality, Fertility, and Contemporary Ukrainian Femininity. In: C. Bithell, ed., *The Oxford Handbook of Music Revival*. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199765034.001.0001>.
- HLAVATSKA, N., n.d., Etnofestyvali na terytorii ukrainskykh skanseniv: kulturno-prosvitnytskyi aspekt [Ethno-festivals on the territory of Ukrainian open-air museums: cultural and educational aspect]. [Online]. Available from: https://www.pyrohiv.com/upload/product/1719964800/file_6684fad810a1d.pdf [In Ukrainian].
- HOBSBAWM, E., 1983, Introduction: Inventing traditions. In: E. Hobsbawm, T. Ranger, eds. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–14.
- HOHOHIIA, N., 2010, Kultura masovykh sviat ta ukrainske suspilstvo 1930-kh rr. [The Culture of Mass Holidays and Ukrainian Society of the 1930s]. *Kraieznnavstvo*, 3, 183–189.
- HOHOHIIA, N., 2022, Ukrainski radianski dity i sviatkova kultura totalitaryzmu u 1929–1939 rr. [Ukrainian Soviet Children and the Festive Culture of Totalitarianism in 1929–1939]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorychni nauky*, 4(352), 60–73. [In Ukrainian].
- HORLENKO, V., 1980, Z istorii formuvannia naukovoii metodyky narodoznavstva (anketa F. O. Tumanskoho) [On the History of Shaping Scientific Methodology of Ethnology (F. O. Tumansky's Questionnaire)]. *Narodna tvorchist ta etnografiia*, 4, 76–83. [In Ukrainian].
- HOROWITZ, M.M., 2026, anthropology. *Encyclopaedia Britannica*. [Online]. Available from: <https://www.britannica.com/science/anthropology>
- HOSHKO, Yu., 1967, Hromadskyi pobut robitnykiv Zakhidnoi Ukrainy (1920–1939 rr.): monografiia [Public Life of Workers in Western Ukraine (1920–1939): A Monograph]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- HRYMYCH, M., 2006, Metod, metodyka ta metodolohiia v suchasni etnolohichnii nautsi [Method, Technique and Methodology in Contemporary Ethnological Science]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 21, 5–9. [In Ukrainian].
- KUROCHKIN, O., 2011, Shliakhy podolannia totalitarnykh stereotypiv u sviatkovii kulturi nezaleznoi Ukrainy [Ways to Overcome Totalitarian Stereotypes in the Festive Culture of Independent Ukraine]. *Narodna tvorchist ta etnolohiia*, 1, 74–80. [In Ukrainian].
- KUROCHKIN, O., 2020, Radianski sviata i obriady yak nezhyttiezdatnyi sotsiokulturnyi eksperyment [Soviet Holidays and Ceremonies as a Non-Viable Sociocultural Experiment]. *Culture and Arts in the Modern World*, 21, 116–130. [In Ukrainian].

- KUROCHKIN, O., 2022, Hlobalizatsiini trendy u sviatkovii kulturi modernoi Ukrainy [Globalization Trends in the Festive Culture of Modern Ukraine]. U: *Ukraina u svitovykh hlobalizatsiinykh protsesakh: kultura, ekonomika, suspilstvo: tezy dopovidei* (IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kyiv, 23–24 bereznia 2022 r.). Kyiv: Vyd. tsentr KNUKIM, Ch. 1, 71–73. [In Ukrainian].
- KUZMENKO, T., 2022, Transformation of Holiday Culture Under the Influence of the Revolution of Dignity, Culture and Arts in the Modern World, 23, 57–66. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1915.23.2022.260788>
- KUZMENKO, T.; SOROKA, V., 2025, Ukrainaska podiieva kultura Lvivshchyny v umovakh povnomasshtabnoho vtorhnennia: vyklyky ta zahrozy [Ukrainian event culture of Lviv region under conditions of full-scale invasion: challenges and threats]. *Pytannia kulturolohii*, 45, 109–124. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325039> [In Ukrainian].
- LAZURKO, L., 2014, Masovi sviatkuvannia u Halychyni kintsia XIX st. ta ukrainska natsionalna identychnist [Mass Celebrations in Late-19th-Century Galicia and Ukrainian National Identity]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii: Kulturolohiia, 14(1), 209–220. [In Ukrainian].
- LYSIUK, N.A., 2012, Postfolklor v Ukraini [Postfolklore in Ukraine]. Kyiv: Ahentstvo «Ukraina». [In Ukrainian].
- MAKARCHUK, S., 2012, Etnohrafichni doslidzhennia pobutu robitnykiv Ukrainy v 50-kh – 60-kh rr. XX st. [Ethnographic Studies of Workers' Everyday Life in Ukraine in the 1950s–1960s]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Serii istorychna, 47, 22–34.
- MERRIAM-WEBSTER, n.d., Heortology. Merriam-Webster.com dictionary. [Online]. Available from: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/heortology>
- MOMOT, T., 2014, Etnolohiia mista v Ukraini: stanovlennia ta istoriia [Urban Ethnology in Ukraine: Formation and History]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 42, 19–24. [In Ukrainian].
- MUSIIEZDOV, O. O., 2016, Miska identychnist u (post)suchasnomu suspilstvi: ukrainskyi dosvid: monohrafiia [Urban identity in (post)modern society: the Ukrainian experience: a monograph]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina. [In Ukrainian].
- MYKHAILYK, A., 2022, Komunistychni obriady ta sviata yak zasib formuvannia «novoi liudyny» v radianskii Ukraini 1920–1930-kh rr. [Communist Rites and Holidays as a Means of Shaping the «New Person» in Soviet Ukraine in the 1920s–1930s]. *Pivdennyi arkhiv (istorychni nauky)*, 38, 76–83. [In Ukrainian].
- NAUMENKO, H.; ORLOV, A., 1973, Dozvillia molodi [Leisure of Youth]. Kyiv: Molod. [In Ukrainian].
- ONUFRIICHUK, K., 2015, Istoriohrafiiia vyvchennia miskoi vesilnoi obriadovosti v Ukraini (50–80-ti roky XX stolittia) [Historiography of Studying Urban Wedding Rituality in Ukraine (1950s–1980s)]. *Narodna tvorchiist ta etnolohiia*, 2, 93–103. [In Ukrainian].
- ORLOV, A., 1970, Suchasnyi pobut robitnychoi molodi (sotsiolohichno-etnografichne doslidzhennia): monohrafiia [The Contemporary Everyday Life of Working Youth (A Socio-Ethnographic Study): A Monograph]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- OSYPENKO, O., 2022, Spetsyfika zberezhenntia tradytsii bukovynskoho karnavalu na materiali festyvaliu «Malanka-fest» [Specifics of preserving the traditions of the Bukovyna carnival on the material of the «Malanka-Fest» festival]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 8(52), 57–61. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.8.10>. [In Ukrainian].
- PASKA, B., 2022, Novorichni koliaduvannia yak skladova borotby ukrainskykh dysydentiv za rozvytok natsionalnoi kultury (1960-ti–70-ti rr.) [New Year caroling as a component of Ukrainian dissidents' struggle for the development of national culture (1960s – 1970s)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 54(2), 10–16. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-2>. [In Ukrainian].
- POLEK, T., 2017, Iz sela v misto: na shliakhu do urbanistychnoi antropolohii v Ukraini [From Village to City: Towards Urban Anthropology in Ukraine]. U: *Antropolohiia prostoru: zbirnyk naukovykh prats u 4 t. T. 1*. Kyiv: Duliby, 58–75. [In Ukrainian].
- POST, P., 2015, Ritual Studies. Oxford Research Encyclopedia of Religion. [Online]. Available from: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.21>
- RACHKOV, Y., 2021, Symbolic and Ritual Practices in the Post-Soviet Urban World: Symbolic Space and Festivity in the Cities of Eastern and Southern Ukraine, 1990s–2010s. *Colloquia Humanistica*, 1/39-39/39. DOI: <https://doi.org/10.11649/ch.2521>
- SENDETSKYI, A., 2023, The Ukrainian Vertep – Nativity Performance: On the Question of Incorporating the Christmas / Koliada Celebrations into the National Register of Intangible Cultural Heritage of Ukraine, *Ethnologies*, 45(1), 151–171. DOI: <https://doi.org/10.7202/1111899ar>.
- SMITH, A., OSBORN, G., QUINN, B., eds., 2022, *Festivals and the City: The Contested Geographies of Urban*

- Events. London: University of Westminster Press. DOI: <https://doi.org/10.16997/book64>
- STATE STATISTICS SERVICE OF UKRAINE, 2020, Statistical Yearbook of Ukraine for 2019. [Online]. Available from: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019_e.pdf
- STOIANOVA, H., 2011, Problemy metodolohii etnografichnoho vyvchennia miskoi kultury: postanovka pytannia [Problems of the Methodology of Ethnographic Study of Urban Culture: Problem Statement]. Chornomorskyi litopys, 3, 119–122. [In Ukrainian].
- Sviata ta obriady trudiaschykh Kyieva [Holidays and Rites of Kyiv Workers]. Za red. B. V. Popova, 1982. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Tradytiina kultura v umovakh hlobalizatsii: sviata i sviatkuvannia [Traditional Culture under Globalization: Holidays and Celebrations]. 2021, Materialy nauk.-prakt. konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (25–26 chervnia 2021 roku). Kharkiv: Drukarnia Madryd. [In Ukrainian].
- VERMENYCH, Ya. V., 2011, Istorychna urbanistyka v Ukraini: teoriia mistoznavstva i metodyka litochyslennia: monohrafiia [Historical urban studies in Ukraine: theory of urban studies and methodology of chronology]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
- VOROBEL, V., KOSENDIAK, N., 2018, Stalist sviatkovykh yarmarkiv. Doslidzhennia orhanizatsiinykh ta finansovykh modelei [Sustainability of festive city markets: a study of organisational and financial models]. [Online]. Available from: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Study_on_Organisational_and_Financial_Models_of_the_Local_Christmas_Markets_PPV_2018_UA.pdf [In Ukrainian].
- VYTKALOV, S., 2016, Festyvalnyi rukh yak kulturnyi fenomen suchasnosti: analiz rehionalnoho vektora [Festival Movement as a Cultural Phenomenon of the Present: An Analysis of the Regional Vector]. Kultura Ukrainy. Seria: Kulturolohiia, 52, 182–190. [In Ukrainian].
- WANNER, C., 1999, Crafting Identity, Marking Time: An Anthropological Perspective on Historical Commemoration and Nation-Building in Ukraine, Harvard Ukrainian Studies, 23(3/4), 105–131.
- YASIUUK, T. L., 2023, Festyvalnyi rukh v Ukraini: heneza ta suchasnist [Festival movement in Ukraine: genesis and modernity]. Kulturolohichniy almanakh, 2, 326–331. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.44> [In Ukrainian].
- YURCHENKO, V., 2018, Suchasni vyjavy i transformatsii tradytiinykh form torhivli ukraintsiv uprodovzh XX – na pochatku XXI stolittia (na prykladi Slobozhanshchyny) [Modern manifestations and transformations of Ukrainians' traditional forms of trade during the 20th – early 21st century: the case of Slobozhanshchyna]. Narodna tvorchiist ta etnolohiia, 2, 77–87. [In Ukrainian].
- ZAHLADA, N., 1925, V spravi doslidzhennia miskoi liudnosti [On the Study of Urban Population]. Zapysky etnografichnoho tovarystva, 1, 51–53. [In Ukrainian].
- ZAKALSKA, Ya.; IVANOVSKA, O., 2024, Ukrainski koliadky internet-sehmentu 2022–2023 rokiv: transmisiiia tradytiinykh smysliv [Ukrainian carols of the 2022–2023 internet segment: transmission of traditional meanings]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka, 1(35), 11–17. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.02> [In Ukrainian].
- ZELENIUK, H. A., 2014, Suchasni tendentsii u kulturnomu dozvilli etnografichnykh parkiv Kyieva [Current trends in the cultural leisure of Kyiv's ethnographic parks]. Visnyk KNUKiM. Seria «Mystetstvoznavstvo», 30, 38–43. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.30.2014.159819> [In Ukrainian].
- ZINYCH, V., 1963, Sotsialistychni peretvorennia, parostky novoho komunistychnoho v kulturi ta pobuti robotnykiv Radianskoi Ukrainy: monohrafiia [Socialist Transformations, Shoots of the New Communist in the Culture and Everyday Life of Workers of Soviet Ukraine: A Monograph]. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSSR. [In Ukrainian].

Історія дослідження традицій святкування українського міста

Актуальність. Міська святковість в Україні залишається без достатньої уваги порівняно із студіями сільської традиційної культури, проте має дуже вагоме значення і бере участь у формуванні міської ідентичності та сучасного культурного простору. Значний рівень урбанізації, контекст війни в сучасній Україні, активізація багатьох суспільних процесів роблять тему дослідження свят актуальною і необхідною для етнологічних студій та суміжних дисциплін.

Мета. Метою статті визначено проаналізувати наявні історіографічні огляди та широке коло публікацій етнологів, істориків та культурологів, що стосуються міської святкової

культури; визначити наскільки детально вивчена проблематика; показати, як змінювались тематичні акценти і теоретичні рамки; окреслити пріоритети подальших досліджень.

Методи. Застосовано бібліографічний пошук, джерелознавча критика, систематизація історіографічних матеріалів, тематична і хронологічна класифікація доробку дослідників у галузі етнології, історії та культурології, контент-аналіз друкованих та цифрових літературних джерел.

Результати. Досліджено стан розробленості теми традицій святкування в культурному просторі українського міста. Певне число історіографічних оглядів уже публікувались раніше, однак вони охоплюють не всю тематику або фокусуються на загальному розвитку міських студій без уваги до теми святковості. У статті представлений аналіз методологічної бази досліджень свят та доробку широкого кола науковців, що вивчали святкову культуру українських міст. Сформовано певну тематичну схему, що визначає послідовність розгляду та дозволяє комплексно поглянути на міську святковість і її вивчення. Розглянуто теоретичні підходи і методологічні рамки, що напрацьовані українськими дослідниками та науковим середовищем країн Заходу. Обґрунтовані пріоритетні напрями можливих майбутніх досліджень.

Висновки. Міську святковість доцільно досліджувати як багаторівневу систему практик, де перетинаються публічні святкування, фестивалі, ярмарки, родинні ритуали, політики пам'яті та шанування. Для українського міста важливим є залучення міждисциплінарних наборів методів з напрацюванням і обґрунтуванням чіткого наукового підходу. У подальших дослідженнях важливим пріоритетом має залишитись заповнення хронологічних і тематичних «білих плям», вивчення трансформацій, взаємодії сучасної глобалізованої та традиційної культури і контекстів війни та суспільних змін останніх років у відзначенні свят.

Ключові слова: святковість міста, культурні практики, історіографія, етнологія міста, традиційна культура, міська ідентичність.

Stepan Andrushchenko, PhD student, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Степан Андрущенко, аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4812-6257>

Received: 15.01.2026

Advance Access Published: February, 2026